

Studentertale 2014.

Kære studenter

Vores tidligere statsminister Poul Nyrup har engang sagt at

Det er sjældent at man ser en dansker med en kniv i den ene hånd uden at der er en gaffel i den anden.

Det er selvfølgelig en sandhed med modifikationer – som alle sandheder i øvrigt – men citatet siger en del om det danske samfund. For det første at vi danskere er glade for at spise og være sammen om mad. Men nok så vigtigt at vi har et samfund der er præget af dialog, konfliktløsning og først og fremmest tillid. Der er ikke brug for så mange knive – hverken i bogstavelig eller overført betydning. Og min tale til jer – her på den absolut sidste skoledag for jer på Odder Gymnasium – skal netop handle om tillid.

Der findes en grundlæggende tillid til hinanden indenfor små grupper, som man kender godt. Det er først og fremmest familien og vennerne. Her er vi overbevist om at vi vil hinanden det godt, at vi har fælles interesser og at vi vil få hjælp hvis vi kommer i problemer af den ene eller anden art. Det er nok noget alment menneskeligt – noget der måske stammer fra vores oprindelse eller biologi. Det var simpelthen nødvendigt at holde sammen og have tillid til hinanden i den gruppe man befandt sig i. Et spørgsmål om overlevelse. Den form for tillid findes i alle kulturer i forskellige varianter men det er grundlæggende tale om det samme fænomen. Man passer på dem, man er tæt på og bliver passet på af dem. Det er der ikke noget særligt dansk i.

Den tillid, som jeg vil fortælle jer om, er mere noget vi kan kalde en social tillid. Tillid til mennesker som man ikke kender. Tillid til at aftalte normer respekteres og grundlæggende tillid til at man kan regne med fælles institutioner og systemer . Man har lavet internationale undersøgelser om tillid – naturligvis – der findes jo undersøgelser af alt. Og her scorer de skandinaviske lande generelt og Danmark i særdeleshed meget højt. Man har simpelthen stillet et meget stort antal mennesker det simple spørgsmål: *”Kan man stole på de fleste mennesker?”*

I Danmark svarer mere end tre ud af fire – nærmere bestemt 78% - at det kan man godt. Dermed placerer danskerne sig som verdens mest tillidsfulde folk. Det lavest rangerende land i undersøgelserne er i øvrigt Brasilien - som os, der er interesseret i fodbold, holder skarpt øje med i disse dage. Her er der kun én ud af 20, der mener at man kan stole på de fleste mennesker.

Og sådan en forskel i tillid afspejler naturligvis også nogle kæmpe forskelle i levevilkårene i de forskellige lande. Men lad os se lidt på hvad det betyder for livet i Danmark at vi lever i verdens mest tillidsfulde land.

De fleste af jer har indenfor de sidste tre år - forhåbentlig - stiftet bekendtskab med den danske teolog og filosof K.E. Løgstrup og hans nok mest kendte værk *”Den etiske fordring”* fra 1956. Jeg citerer ham ofte i mine taler, fordi hans livssyn har været en inspiration til det, vi står for, på Odder Gymnasium. I *”Den etiske fordring”* siger han om tillid.

Med vor blotte holdning til hinanden er vi med til at give hinandens verden dens skikkelse. Hvilken vidde og farve den andens verden får for ham selv er jeg med til at bestemme med min holdning til ham. Jeg er med til at gøre den vid eller snæver, lys eller mørk, mangfoldig eller kedelig – og ikke mindst er jeg med til at gøre den truen-

de eller tryk. Ikke ved teorier eller anskuelser, men ved min blotte holdning. Hvorfor der er en udtalt, så at sige anonym fordring til os om at tage vare på det liv, som tilliden lægger i vor hånd.

Tillid handler altså om at tage vare på hinanden. Og det er jo faktisk det, der er grundlaget for vores velfærdssamfund. Via skattesystemet og den offentlige sektor sørger vi for fælles ydelser, som vi alle kan trække på efter behov. Selvom man ikke hører det så meget mere er det jo en form for programerklæring for velfærdssamfundet *at man skal yde efter evne og nyde efter behov.*

Men det forudsætter jo tillid. Tillid til at systemet eller samfundet vil træde til hvis man har brug for det, men også tillid til at man ikke misbruger de muligheder, der er. Man vil kun betale sin skat med glæde hvis man for det første ved at naboen også betaler skat og for det andet har tillid til at pengene bruges fornuftigt til det fælles bedste. En helt frisk undersøgelse fra Gallup viser at 88% af danskerne gerne betaler skat. Det er da et imponerende tal.

Nu skal man jo også passe på at det ikke kommer til at lyde mere rosenrødt og ideelt end det er. Vi har i samfundet masser af diskussioner om skat og om offentlige ydelser og om reformer af det ene og det andet. Men det er krusninger på overfladen og diskussioner om balancer. Det grundlæggende forhold – at vi skal have et samfund hvor der foregår en vis omfordelingen og hvor der er udspændt et sikkerhedsnet – det er vi ikke uenige om – hvad enten man har den ene eller den anden politiske holdning. Man kan sige at vi er enige om at der skal være en social kontrakt.

Og baggrunden for at det kan lade sig gøre er en grundlæggende tillid. Vi tror grundlæggende på autoriteter. Der er sikkert ingen af jer her i salen, der har prøvet at bestikke en politibetjent for nylig. Vi véd at embedsmænd og magthavere ikke er kor-

rupte. Vi har tillid til at dem, der er ansat til at hjælpe os – hvad enten det er i sygehusvæsenet eller i undervisningssektoren – gør deres bedste for os og ikke for egen vindings skyld. Vi er overbeviste om at de offentlige udgifter bruges til det, de er beregnet til. Vi kan naturligvis diskutere størrelsen af udgifterne og fordelingen af dem, men det vil være en helt absurd tanke at pengene ender i de ansattes lommer, som det desværre sker i nogle dele af verdenen. Der er naturligvis også historier om dette i Danmark som det engang imellem fremgår af pressen, men det bliver jo netop store historier og skandaler fordi det er undtagelser.

Danskerne som verdens mest tillidsfulde folk har en lang historie. Der er et sagn om en konge – Frode Fredegod, som ville prøve sit folks ærlighed ved at lægge en guld-ring midt på vejen og så se, hvad der skete. Og da han vendte tilbage længe efter lå ringen der endnu. Det er blevet brugt som billede på hvor godt og trygt et kongerige han havde skabt.

Og mange år senere red en dansk konge en tur rundt i København sammen med den russiske zar. Zaren spurgte forundret, hvor de soldater var, som skulle passe på kongen, men kongen svarede blot: "Folket passer på mig!"

Det kan naturligvis være de rene røverhistorier, men de siger jo noget om vores selvopfattelse. Og i lidt nyere tid er det et faktum at vi i løbet af 1930'erne og i årene frem har opbygget et unikt velfærdssamfund baseret på tryghed og tillid.

Der er endda dem, der hævder at en meget væsentlig grund til vores velstand og gode økonomi i perioden – og nu tænker jeg ikke på de sidste 6 år med finanskrisen men en lidt længere periode med vækst – netop er tilliden. Gert Tinggaard Svendsen, professor ved Aarhus Universitet taler endda om at tillid er Danmarks usynlige

brændstof, der giver ekstra opdrift til økonomien. Lenin skulle i forbindelse med Den russiske Revolution have sagt *"at tillid er godt men kontrol er bedre"*. Det omformulerer professoren fra Aarhus til *"at kontrol er godt med tillid er billigere"*

Det skal forstås både bogstaveligt og lidt mere indirekte. Bogstaveligt fordi vi sparer en masse penge på kontrolfunktioner og bureaukrati – eller jeg skulle måske sige at vi plejer at spare en masse på dette. I de senere år er der desværre en tendens til større kontrol og bureaukratisering, som tager ressourcer fra primærydelsen. Det vender jeg lige tilbage til senere. Indirekte fordi vi med tilliden til hinanden har en større tilskyndelse til at samarbejde og indgå i selvstyrende grupper. Vi behøver ikke at få at vide, hvad vi skal gøre i detaljer på vores arbejde for der er tillid til at vi selv kan finde ud af det og dermed får en del overladt til os selv. Vi er i mange arbejdsfunktioner mere eller mindre selvstyrende og det er super effektivt og dermed super billigt. Vi bliver også mere innovative. Når der er tillid, er vi ikke så bange for at begå fejl og dermed tager vi nogle chancer med nye og ukendte løsninger og produkter, som ofte viser sig at være begyndelsen til særdeles gode indtjeningsmuligheder.

Så ifølge Gert Tinggaard Svendsen er vores særdeles høje sociale tillid en direkte forklaring på at et lille, råstoffattigt land har klaret sig så godt rent økonomisk. Vi har med andre ord masser af social kapital.

Hvor har vi så fået det fra?

Ja, her spiller skolen og uddannelsessystemet en væsentlig – måske afgørende – rolle. Vores uddannelsessyn bygger stadig i høj grad på Grundtvigs tanker om ønsket om en oplyst, dygtig og selvbevidst befolkning som er i stand til at indgå i beslutninger og handlinger i et demokratisk samfund på et velkvalificeret grundlag. Der-

for er der i det danske uddannelsessystem også en lang tradition for dialog, medbestemmelse, kritisk stillingtagen, gensidig respekt, evne til at lytte og evne til at tale. Alt sammen ting, der er medvirkende til at opbygge tillid. Man kunne endda gå så vidt som til at sige at det er en væsentlig del af skolens formål ved siden af al den faglige læring.

Og det er jo lige præcis det, I har været udsat for i de sidste tre år. I har erhvervet jer en masse viden i de enkelte fag, som I kan bruge i jeres videre uddannelse. I har også fået en masse kompetencer vedr. samarbejde, studievaner, præsentation og formidling, som kan bruges i jeres arbejdsliv og så har I – ikke mindst – fået et solidt grundlag til at gå videre i livet med dannelse og tillid i baggagen. Og med jeres baggrund på Odder Gymnasium og folkeskole og efterskole før det, er jeg sikker på at hvis I får spørgsmålet *”Kan man stole på de fleste mennesker”* vil I svare ja i mere end de 78% af tilfældene, som var gennemsnittet for danskerne.

Og så har jeg slet ikke talt om selvtillid, som måske er en forudsætning for tillid til andre mennesker. Det har også været en del af skolens mål – at indgyde jer en tro på jer selv; en tro på at I kan løse – selv svære – opgaver og forstå og navigere i komplekse sammenhænge. Når B.S. Christiansen rejser verden rundt med Bubber og andre er det jo for at vise at man kan overskride sine egne grænser og derved få selvtillid og tro på at tingene kan lykkes

Vores lærere er faktisk sådan en slags B.S. Christiansen. De har bragt jer ud på steder hvor I ikke kunne bunde rent fagligt og vist jer at det kan lade sig gøre alligevel at finde fodfæste. Samtidig med at de holder et redningsnet under jer, så I ikke drukner. Det giver selvtillid og lærer jer værdien af tillid.

Så hold nu fast i det – også når I kommer ud i virkeligheden. Som jeg sagde før er der desværre en tendens til mere kontrol og mere bureaukrati og dermed signaleres der også en højere grad af mistillid. Det er der mange forklaringer på. Politikerne er meget optaget af *"at få noget for pengene"* som betales til én af verdens største offentlige sektorer. Medierne er meget optaget af at finde mangler og fejl, som kan sættes på forsiden. Og i det hele taget er der i begrebet "New Public Management" en underliggende tone af systematiseringer, ensartethed og kontrol. Der er måske svage tendenser til igen at gå en anden vej med fokus på initiativ, innovation og tillid. Det er i hvert tilfælde sådan nogle ord, der bruges i den offentlige debat lige nu, så vi kan også håbe på at det bliver til handling indenfor et kort periode.

Og der har I et ansvar. Hold fast i jeres tillid til andre mennesker og ikke mindst jeres tillid til jer selv. Husk Løgstrups ord *"om at tage vare på det liv, som tilliden lægger i vor hånd."*

Og så det helt enkle budskab *"at kontrol er godt med tillid er billigere"*

Og med de ord dimitterer jeg jer som studenter fra Odder Gymnasium 2014

Tillykke med eksamen

27.juni 2014

Lars Bluhme

Rektor